

VJESNIK HISTORIJSKOG ARHIVA U RIJECI

Svezak V, Rijeka 1959.

Na prvom mjestu objavljuje A. Herljević »Dokumentaciju arhivske građe o radničkom pokretu u Rijeci« (str. 7-17) uzetu iz arhiva bivšeg Riječkog gubernija i magistrata. Oko 70-80 izabranih dokumenata koji govore o štrajkovima, prvomajskim proslavama, radničkim udruženjima i drugim pitanjima radničkog društvenog života daju ilustraciju aktivnosti radničkih organizacija od osamdesetih godina prošloga stoljeća do prvog svjetskog rata i ukazuju na veliko značenje štrajkova za razvoj radničkog pokreta u Rijeci.

Samšalović M. objavio je »Momjanski katastik« (121-254) do danas u stručnoj literaturi posve nepoznat. Katastik je nastao u drugoj polovici XVI stoljeća, a čuva se u Riječkom državnom arhivu. Pisan je talijanskim jezikom i ima veliko značenje za poznavanje ekonomskih i etničkih prilika zapadne Istre krajem XVI. st. U uvodu je Š. prikazao historiju kaštela koji se smjestio u blizini Pirana i u svoje vrijeme bio važna strateška tačka u borbi između akvilejskih patrijarha, goričkih grofova i Mletačke Republike. Posebno je razradio momjansku gospoštiju u vrijeme postanka samoga katastra kada je ona obuhvatila 177 seljačkih gospodarstava. Zanimljivo je da je prema starom slavenskom običaju općinom upravljao župan. Hrvatski karakter kraja vidi se osim po obiteljskim imenima još i po nazivima lokaliteta koji su se sačuvali sve do danas usprkos dugoj mletačkoj odnosno talijanskoj upravi. Tekstu rukopisa dodan je indeks imena osoba i mjesta.

M. Zjačić donosi nastavak »Knjige riječkog notara i kancelara Antuna de Renno de Mutina (1436-1461). To je ujedno i završetak te najstarije riječke notarske knjige (Liber notificationum) koja ima veliko značenje za proučavanje i poznavanje etničkog, ekonomskog i političkog života riječke komune sredinom XV stoljeća (str. 257-459).

Stulli B., »Prilozi građi za historiju 1918-e u Istri i Trstu« (463-507). U želji da podstakne rad na objavljivanju dokumenata za historiju 1918. u Istri i Trstu Stulli donosi nekoliko dokumenata iz Bečkog i Zagrebačkog državnog arhiva. Oni ilustriraju revolucionarne pokrete masa u Istri potkraj prvog svjetskog rata, napose revolucionarna previranja među mornarima bivše austro-ugarske mornarice u Puli, kao posljedice Oktobarske revolucije i prekida mirovnih pregovora u Brest-Litovskom, a potaknute općom situacijom u zemlji. Vrijednost ove građe leži u tome što korigira obično tendenciozna pisanja strane štampe o tim događajima, a napose u vezi sa sudbinom austro-ugarske mornarice po slomu monarhije.

Na kraju ovoga sveska donosi se »Detaljni inventar arhiva zemaljskog Sabora i zemaljskog odbora Istre« (511-556), bez ikakvih objašnjenja, bez navođenja autora i bez indeksa, što sve ne bi smjelo izostati kada se radi o analitičkom inventaru. Čini se da je »detaljni inventar« priopćen samo za spise odbora od 1861. do 1880!

Krešimir Nemeth

STARINE JAZU

Zagreb, knjiga 48 (1958) i 49 (1959)

Ove dvije knjige »Starina« donose vrlo obimnu građu raznog sadržaja. Među građom za ekonomsku povijest važni su ovi članci:

Čiro Čičin-Sain, **Pisma Marka Kavanjina splitskog trgovca iz prve polovine XVII stoljeća** (49, str. 103-226). U Muzeju grada Splita čuva se knjiga prijepisa poslovnih pisama Marka Kavanjina. Pisma obuhvaćaju razdoblje od 1605. do 1660. godine. Pisma su od neobične važnosti za povijest privrede u to vrijeme. U njima se nalaze podaci za trgovinu i promet, za saobraćaj kopneni i pomorski, tržišta, vrstu robe i njene cijene, kao i cijene prijevoza kopnom i morem. Pisma sadrže i razne podatke važne za našu povijest uopće, a napose grada Splita. Autor donosi u prijepisu 850 pisama.

Krešimir Filić, **Regest Gašpara Mazalena-Sadaića, gradskoga oficijala - suca iz godine 1562** (49, str. 301-320). Među spisima gradskog arhiva u Varaždinu autor je našao ovaj privredno-gospodarski regist koji nam daje sliku života ovoga grada u polovici XVI stoljeća. Grad Varaždin je imao velike zemljišne posjede pa je svake godine birao gospodarskoga suca koji je upravljao svim gospodarskim poslovima i o njima polagao račune gradskome sucu i zaprisegnutome vijeću. Gašpar Mazalen-Sadaić, gospodarski sudac za 1562. god., vodi tačne račune o svim primicima i izdacima. Autor donosi čitav regist koji je pisan latinskim jezikom, no pojedine stvari obilježene su i hrvatskim nazivima.

Miroslava Despot, **Staklana »Perlasdorf« i njen vlasnik markiz Perlas de Rialp** (49, str. 321-348). Na temelju arhivskih dokumenata prikazan je pokušaj osnivanja prve staklane u Hrvatskoj u 18. st. Prvi pokušaj osnivanja staklane u Gorskom kotaru god. 1711. nije uspio. Nekoliko godina kasnije ostvario je to Španjolac markiz Perlas de Rialp koji je 1725. dobio od austrijskoga cara neke konfiscirane posjede Zrinsko-Frankopanske u Gorskom kotaru. Nedaleko Delnica, pomoću čeških majstora, izgrađena je staklana koja je proradila u kolovozu 1729. godine. Rad u staklani nije napredovao, bilo je mnogo neprilika s majstorima, zatim poplave i druge nezgode, pa je staklana nakon nekoliko godina prestala s radom.

Lovre Katić, **Povijesni podaci iz vizitacija trogirskoga biskupije u XVIII stoljeću** (48, str. 274-330). Autor donosi izvratke iz vizitacija trogirskoga biskupa Didaka Marula, koga je pratio na putu i vodio zapisnik njegov kancelar Marko Peroević. On je osim crkvenih stvari uočio i zabilježio i mnoge druge činjenice koje nam daju sliku kulturnog života, ekonomskih i socijalnih prilika, zatim statističke podatke o selima trogirskoga kotara u 18. stoljeću.

Drugi članak Lovre Katića, **Iz knjiga oporuka splitskog kaptola** (49, str. 81-104) daje nam podatke o životu splitskih građana u 16. i 17. st. U arhivu splitskoga kaptola nalaze se dva sveska oporuka, iz kojih su u članku donesena ona mjesta koja imaju historijsku važnost.

Roman Jelić, **Stanovništvo Zadra u drugoj polovini XVI i početkom XVII st. gledano kroz matice vjenčanih** (49, str. 349-509). U arhivu župnog ureda stolne crkve sv. Stošije u Zadru autor je pregledao prve tri knjige matica vjenčanih koje obuhvaćaju razdoblje od 1576. do 1613. godine. U tim maticama je ubilježena većina zadarskog stanovništva, jer osim mladenaca upisani su često i njihovi roditelji, zatim svjedoci na vjenčanju, kod nekih je ubilježeno i njihovo zanimanje i mjesto porijekla, zatim svećenik koji je obavio vjenčanje. Tako nam te matice daju dragocjene podatke o broju stanovništva, njihovu specijalnom i etničkom sastavu kao i imena mjesta.

Dva priloga donose građu o varaždinskim cehovima: Wissert Adolf, **Pravila radničkog ceha u Varaždinu** (48, str. 231-248) i Ivan Bach, **Povlastice i pravila varaždinskoga zlatarskog ceha 1613. godine** (49, str. 235-246).

Za političku povijest važna je građa sadržana u prilogu Bogdana Krizmana, **Zapisnici središnjega odbora »Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba« u Zagrebu**

(48, str. 331-386). Ti zapisnici nalaze se među »Spisima Narodnog vijeća SHS« koji se čuvaju u Državnom arhivu u Zagrebu. Zapisnici su nepotpuni.

Grga Novak, **Nepoznati dokumenti za povijest »Pučkog prevrata na Hvaru 1510-1514« i za dalju borbu pučana za ravnopravnost za vlastelom u komuni Hvara** (48, 387-429). Autor je u državnom arhivu u Veneciji našao nove dokumente u vezi sa pučkim prevratom na Hvaru. Dokumenti govore o radu vođe prevrata Matije Ivanića poslije svladanoga ustanka, o njegovu sinu Ivanu Ivaniću i unuku Mark Antunu Ivaniću te dokazuju da hvarski pučani nisu odustali od borbe ni nakon svog poraza 1514. godine.

Grga Novak, **Dalmacija god. 1775/6. gledana očima jednog suvremenika** (49, str. 5-79). U bečkom Haus-Hof- und Staatsarchivu nalazi se omašan rukopis od 173 folija koji govori o prilikama u Dalmaciji oko god. 1775/6. To je izvještaj jednog povjerenika bečke vlade koji je poslan u Dalmaciju da carici Mariji Tereziji podnese tačan izvještaj o prilikama. Anonimni izvjestilac govori najprije o Mletačkoj Dalmaciji uopće, a zatim o četiri vrste uprave u Mletačkoj Dalmaciji: o crkvenoj, civilnoj, vojničkoj i domaćoj. Izvještaj je pisan talijanski. Autor ga donosi u cijelosti.

Među raznom građom treba spomenuti ove članke:

Kamilo Dočkal, **Srednjovjekovna naselja oko Dobre kuće. (Prilog našoj srednjovjekovnoj topografiji)** (48, str. 85-168). U ovoj radnji autor je iz sačuvanih isprava pavlinskog samostana sv. Ane u Dobroj kući izvadio sva imena naselja iz 14, 15. i početka 16. stoljeća, poredao ih alfabetskim redom i naveo sve što se o njima znade iz isprava. Isprave se čuvaju u Ugarskom državnom arhivu.

Božidar Finka, **Novigradska madrikula škole Blažene divice Marije od svetoga Luzarija iz 17. stoljeća. (Onomastičko-jezična studija)**. (48, str. 169-187). To je u stvari odlomak jednog nestalog kodeksa, a važan je kao dokumenat o novigradskom govoru u 17. stoljeću.

Vanda Ekl, **Historijska toponomastika grada Rijeke i distrikta** (49, str. 247—299). Iz izvora koji su sačuvani iz 15. st. vidi se da je većina toponima u Rijeci hrvatska.

Spomenuti treba još ove članke: Andre Jutronić, **Gradnja Kavanjinove kuće u Sutivanu na Braču 1690-1705** (48, str. 7-45); Vladimir Mošin i Milan Radeka, **Ćirilski rukopisi u sjevernoj Dalmaciji** (48, str. 189-215); Minko Dražen Grmek, **Rasprava Arnalda iz Villanove o crnoj magiji** (48, str. 217-229); Andre Jutronić, **Andrija Staničić (1706-1778) i popis knjiga franjevačke biblioteke u Sumartinu od g. 1769** (48, str. 249-273).

Objavljene su i dvije historijske rasprave Stjepana Antoljaka: **Problematika najranijeg doseljenja i nastanjenja Slavena — Hrvata u Istri** (48, str. 47-83) i **Pobiranje marturine, crkvene desetine i vojšćine u zadarskom distriktu (1435)**, (49, str. 227-234).

Marija Nemeč

60 LET MESTNEGA ARHIVA LJUBLJANSKEGA sa sodelovanjem kolektiva ustanove

Sestavil dr. Sergij Vilfan, Ljubljana 1959.

Prigodom 60-godišnjice imenovanja prvog arhivara u registraturi općinskog poglavarstva grada Ljubljane, kada su i prvi put formalno odvojene arhivalije gradske uprave od spisa tekućeg poslovanja, izdao je Gradski arhiv u Ljubljani lijev i pre-